

Les ruïnes de Cidillà

Les ruïnes de Sant Romà i del poble de Cidillà, enterrades per les arenes i oblidades per les institucions, ofereixen encara la possibilitat de saber com era un poble medieval.

Des de la muntanya dels Boscals, a Julià, les Gavarres van davallant lentament vers el nord-est fins a tocar el marge dret del Ter, que en aquest sector forma uns meandres prop de la presa de Colomers. A la vora del Ter, en terres de Sant Llorenç de les Arenes, hi ha les extenses restes d'un poble medieval amb la seva església, que era dedicada a Sant Romà. Per això tot el paratge és conegut com *Sant Romans*. El nom del poble és popularment oblidat, però ens el canten (llatinitzat) els documents medievals: *Sicilianum*, *Ciziliano*, *Cidiliano*, *Sidilianum*... El topònim ha estat transcrit de forma diversa: Sidillà, Sedillà, Cidillà. Personalment m'inclino per la darrera grafia, per motius que aquí seria llarg d'explicar. A la bibliografia moderna l'església és citada habitualment com Sant Romà de les Arenes, adoptant l'apel·latiu del poble proper de Sant Llorenç «de les Arenes», que té un origen ben clar en la gran extensió de dunes d'aquest paratge. De fet, l'activitat d'extracció de sorra ha posat en greu perill el lloc arqueològic i segurament l'ha afectat en alguna part.

L'escassa documentació coneguda ens aporta una notícia del lloc de Cidillà de l'any 983. Més tard, el 1065, l'església de Sant Romà de Cidillà figura com a parròquia, i el 1221 el seu terme consta

com a domini de la seu de Girona. La parròquia ja no figura en els nomenclàtors diocesans posteriors. Fins al 1327 hi ha notícies d'un «Molí de la Roca de Cidillà», al Ter, que els bisbes havien cedit en feu als barons de Foixà. Després, el silenci total. Cidillà degué quedar pràcticament deshabitada a la segona meitat del s. XIII o, com a molt, a les primeries del s. XIV. Per quin motiu? Potser per les contínues epidèmies que s'iniciaren principalment amb la «pesta negra» de 1348, o a causa de l'avanç inevitable de les dunes, tal vegada després del desviament del Ter per part del comte d'Empúries a l'entorn del canvi del s. XIII al XIV..

Des de Foixà o bé des de Sant Llorenç s'arriba a Sant Romans amb facilitat. Les restes del poble, sobre d'un petit serrat, quedaven recobertes per les arenes. Solament l'església i les ruïnes d'un altre edifici s'identificaven entremig de la sorra, els pins i el sotabosc. Hom anava caminant sobre les dunes i arribava, quasi sense adonar-se'n, damunt de la volta de l'església. Per un forat es podia baixar al seu interior, també força cobert de sorra. El meu recordat amic i

mestre Miquel Oliva Prat va publicar per primer cop una notícia sobre l'església preromànica de Sant Romà, l'any 1959. Per les seves característiques i també per l'aparell amb pedres disposades en espiga (*opus spicatum*), no hi ha dubte sobre la seva cronologia, anterior a l'any 1000. L'altra edificació, a uns 50 m. al nord de l'església, també amb obra d'espiga, una espitllera i restes d'una entrada elevada, era segurament una torre de planta rectangular –també preromànica– que defensava l'accés al poblat i que ocuparia una extensió de terreny important.

I ara hem d'explicar uns fets que sorprendran. Davant de denúncies de col·lectius defensors del patrimoni, la «Brigada de Conservació i Restauració del Servei de Monuments de la Diputació» (ara desapareguda) va actuar. Era el 1983, fa exactament vint anys i la intervenció –que ja venia precedida per una «neteja» feta per un grup espontani el 1973– va consistir a alliberar l'església de sorra i de vegetació, consolidar els trams de volta amb un mallat, formigó armat i apuntalar-los amb suports de fusta provisionals; es varen tapiar els

forats dels murs amb rajol i es va fer una porta nova. El 1984 les obres es varen interrompre per raons que ignoro, i aviat la porta i les tapiades de rajol varen

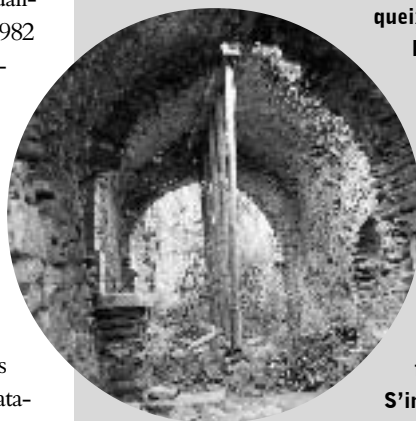
La vegetació ha envaït les ruïnes d'habitacles del poble de Cidillà.

ésser destruïdes per visitants indesitjables. Els puntals encara hi són, però, si no s'hi posa remei aviat, l'església preromànica va camí de convertir-se en un munt de pedres.

Però hi ha un aspecte molt més greu d'aquesta intervenció. Hom va decidir buidar les restes de casalots del poblat al nord de l'església. Com a la mateixa església, tota l'operació es va fer obviament l'estudi arqueològic, és a dir, sense la presència de cap arqueòleg. Des d'aleshores estic cercant adjectius per qualificar-ho! (per a més *inri*, des de 1982 Sant Romà té obert el procés d'incòcoació de monument protegit). El conjunt així excavat encara es pot veure, en procés avançat de degradació: un grup compacte d'habitacles altmedievals, amb cambres molt reduïdes i murs de pedres i fang, curvilinis, sense caires vius. Tot el poblat és així?. Quan es va «descobrir», l'escampall de bocins de ceràmica era enorme, des de l'atornjada tardo-romana (s. V-VI) a la més nombrosa medieval (s. XI-XIII). Els fragments d'ossos poden indicar que la necròpolis es troba a migdia i ponent de l'església. Les restes de poblacions medievals es troben, normalment, molt destruïdes sota dels nuclis urbans que en són la pervivència. Les restes de Cidillà, avui encara en gran part protegides per les arenes, ofereixen unes possibilitats excepcionals per a l'estudi, científic i rigorós d'un poble medieval i per esdevenir un conjunt visitable. Podríem dir—exagerant una mica, si voleu— que seria l'Ullastret medieval, al Baix Empordà. Cal superar i oblidar errors del passat. És urgent que les institucions se n'ocupin de manera definitiva 📌

Particularitats de l'església de Sant Romà

Malgrat l'estat ruïnós, l'església manté els principals elements que la defineixen com un exemple molt interessant d'arquitectura preromànica. És de dimensions considerables per a un temple d'una comunitat rural. Consta d'una nau capçada a llevant per l'absis trapezoidal, amb tots els espais coberts amb voltes on es poden veure encara les empremtes deixades per l'encanyissat que s'emprà en construir-les, el qual, curiosament, formava un enreixat o tramat. Un arc toral, a la meitat de la nau, i el presbiterial són ultrapassats i tenen senzilles impostes; les finestres, ara totes malmeses, eren d'una sola esqueixada. Temps després de la construcció de

l'església, s'hi va afegir un pòrtic a ponent i es va practicar una nova entrada en aquest costat. La porta originària s'obria a la façana de migdia i era d'arc escanyat (en queda un costat). També en origen, hi havia una altra porta secundària a l'extrem de llevant del mur de tramuntana de la nau, just a tocar l'angle de capçalera. És exageradament estreta (63 cm), amb arc de ferradura. Va ésser tapiada de molt antic.

S'integra dins d'un conjunt de minúscules entrades secundàries, situades al nord, presents a diverses esglésies preromàniques, sobretot en una àrea geogràfica que s'estén des de les Gavarres fins a les Corberes. A les Gavarres, les podem veure, per exemple, a Sant Martí de Romanyà i Sant Mateu de Montnegre (tapiades molt aviat, com en gairebé tots els casos).

La intervenció de 1983-84 va posar al descobert el paviment de grans lloses i els bancs d'obra correguts als costats de la nau. Però l'any 1973 ja havien aparegut les grades del presbiteri i una estructura d'especial singularitat i interès: a l'extrem de llevant de la nau, just davant del presbiteri, uns grossos fonaments delimiten un àmbit molt reduït; un pas estret el comunica amb la resta del temple. La petita entrada del costat nord comunica aquest àmbit directament amb l'exterior. Es tracta, molt probablement, de basaments de cancells que separaven dos espais del temple, testimoni d'un ritual litúrgic d'arrel molt antiga, que podria tenir relació amb les portes septentrionals. Aquest i altres arguments permeten suposar que Sant Romà de Cidillà és una església anterior al s. X.

Estem perdent un conjunt del patrimoni cultural d'excepció. Les raons per protegir, estudiar i divulgar les ruïnes medievals del paratge de Sant Romans, a Foixà, són múltiples i contundents 📌

Estat actual de l'interior de l'església preromànica de Sant Romà, amb la volta apuntalada des de la intervenció de 1983-84.